

Anarhizam u Dalmaciji i Istri

Ennio Maserati

1982.

Anarhističko djelovanje u Dalmaciji i Istri tijekom okupacije bilo je povezano (i poticano) s anarhističkom grupom *Germinal* iz Trsta. U radničkom socijalističkom pokretu koji se zalagao za klasnu borbu i opće pravo glasa, posebno se isticao svojom anarhističkom militantnošću postolar Luigi (Vjekoslav) Coludrovich, koji je sudjelovao u anarhističkoj propagandi u Zadru, u suradnji osim sa *Germinalom* i s grupom *La Plebe*, također iz Trsta. *La Plebe* je brojala mnogo dopisnika iz Istre, Rijeke i Dalmacije, a posebno Zadra, zahvaljujući upravo prije spomenutom Coludrovichu. Putem popisa pretplatnika objavljenog u časopisu doznajemo imena ili pseudonime brojnih Zadrana: Luigi i Emilia Coludrovich, G. Blaset, G. Volpa, Domenico Primo, Deltoni, Attilio Zanolla, G. Gastaldo, A. Vlacovich, Francesco Primo, Gino Ganei, Alfredo, Rocco Potavsich, Cencio, Pietro Lardignome, Camour (ili Cumaur), Simeone Candia, L. Svanzer, Mareschi. Posebno je tipograf Simeone Candia sudjelovao, zajedno sa drugim slobodarima, u komitetu za pokretanje lokalne kooperacije za proizvodnju i potrošnju, a zatim i za pokretanje, kasnije realiziranog Centra za sociološke studije (1904.).

S obzirom na to da su neki anarhisti djelovali javno policija nije imala problema identificirati ih i podvrgnuti represivnim mjerama. Hapšenja i pretresi pogađali su najviše Coludrovicha, optuženog za distribuciju subverzivnih novina, a zaplijenjen mu je i određen broj primjeraka *La Plebe* i *Grido Della Folla* — Milano. Istovremeno, neki poznati kupci i čitaoci *La Plebe* pozvani su na informativni razgovor, „ispitani, fotografirani... i savjetovani da ne slušaju opasnog Coludrovicha, te da izbjegavaju njegovo društvo, jer bi inače mogli u zatvor”. Monarhijski praznici u rujnu bili su još jedan razlog za daljna hapšenja sumnjivih agitatora ili simpatizera anarhizma. Poseban interes izazvao je članak koji je potpisao tzv. Attilio L. iz Zadra. Pišući o ustrojstvu budućeg anarhističkog društva zadržava se na razlikovanju individualističkog anarhizma, shvaćenog kao vrstu atomizma u socio-ekonomskim odnosima po koncepcijama Proudhona i Stirnera iznesenih ponovno u teorijama američkog sociologa Benjamina Tuckera, i komunističkog anarhizma, zasnovanog pak na principu zajedničkih dobara, a na čemu se i temelje teorije većine članova tršćanske grupe... No, s obzirom da se djelovanje oko grupe *La Plebe* temeljilo samo na teorijskoj propagandi neki su se anarhisti željni „propagande djelom” okupili oko borbenih novina *Germinal* koje su podržavale direktnu akciju na lokalnom planu, tj. terorizam i kraljoubojstvo, u svrhu obrane urbanog lumpenproletarijata čije se širenje povećalo industrijalizacijom grada počevši 1890. godine.

Grupi *Germinal* nije dugo trebalo da sakupi brojne pristalice, kako u Trstu tako i u obližnjim istarskim gradovima. Borbe koje su te novine vodile za zaštitu najsiromašnijeg dijela stanovništva, zatim protiv poskupljenja hrane i stanova, pa snažna kampanja za suzdržavanje od glasanja na političkim izborima i za opće pravo glasa 1907., dobile su suglasnost i među radnicima socijalističkog uvjerenja. To pokazuje i naklada *Germinala* — 2500 primjeraka, u konkurenciji sa službenim listom socijaldemokracije. Veza sa Dalmacijom bio je i dalje Luigi Coludrovich iz Zadra, zatim Talijan Edel Squadrini za Komižu i Split, grad oživljen „grupom mladih buntovnika, slobodara” (*Germinal*, Trst, 28. 06. 1907.), za koje nije jenjavala policijska represija. Akcije proselitizma i sakupljanje potpisa u korist *Germinala* predvođene Squadrinijem su iz razdoblja njegova zaposlenja u tvornici sardina Braća Mardešić u Komiži i u Bolu. Različitost između dviju tršćanskih grupa dokazuje i epizoda iz 1907. kada je dvoje studenata pokušalo bojkotirati *Germinal*, s obzirom da su pripadali grupi *La Plebe* koja je bila sačinjena uglavnom od srednjoškolaca ili studenata, za razliku od *Germinala* oko kojeg su se okupljali militantni anarhisti iz radničkih redova, što je izazvalo česte pretrese od strane policije. Tako u dosjeima povezanim sa navedenim listom možemo naći imena: Emilio Drioli iz Istre i Francesco Padulo. Obojica su bili zaposleni u

tvornici sardina u Komiži i u Bolu, zatim postolar Giovanni Pavazza iz Splita, dva trgovca Nicola Zavareo i Federico Braida također iz Splita, slikar-dekorater Antonio Latinčić iz Kotora i postolar Giuseppe Bogdanović iz Dubrovnika. Primjerci Germinala redovito su slani u tvornicu Mardešić i preuzimani od navedenog Driolija. Među inozemnim pretplatnicima bio je i Giorgio Martinović koji je, do svojeg povratka u Split tijekom lipnja/srpnja 1907., živio u Beču.

Nakon brojnih pretresa i hapšenja splitska je policija 03. 08. odlučila provesti istragu o anarhističkom pokretu što je obuhvatilo osim prije imenovanih i brojne druge simpatizere slobodarstva: Giovanni Barisković, Remigio Giudici, Venceslav Zudenigo, Teodoro Bogić, Marino Kalibović i Ante Zlodre. Navedeni su osumnjičeni za subverzivnu propagandu što je izazvalo nove pretrese gdje su Kiriginu zaplijenjeni primjerci Germinala, a Braidi revolver i nož. Pod istom istragom za kršenje zakona o tisku bili su Giovanni i Carlo Pavaza, Kirigin, Martinović, Zavareo i Braida, dok su svi ostali izostavljeni od daljnjih istraga. Međutim 21. 12. 1908. sud je donio zajedničku odluku o oprost, osim za Kirigina koji nije bio uopće prisutan u državi. Što se Martinovića tiče viđen je iste godine u Milanu među anarhističkim aktivistima, dok je Splitsčanin Giacomo Jelavić viđen u sličnim krugovima u Rimu.

Nažalost, nakon prisilnog ukidanja Germinala 12. 07. broj aktivista u Zadru i Splitu naglo pada. Poznato je samo da su pod strogim političkim nadzorom držani Coludrovich i Fortunato Stanicich.

Gotovo da nema nikakvih vijesti o anarhistima iz Dalmacije i/ili Istre u razdoblju prije prvog svjetskog rata. Jedino zanimljivije ime iz tog razdoblja je Marcello Bolle (alias Bolo), rođen u Puli, ali pripadnik općine Volosca, osuđen zbog krađe, emigrirao u Argentinu iz koje je protjeran zbog anarhističkog djelovanja, nakon čega odlazi u Barcelonu gdje mu se gubi svaki trag.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Ennio Maserati
Anarhizam u Dalmaciji i Istri
1982.

www.stocitas.org

Ennio Maserati, *Attività anarchica in Dalmazia nel primo Novecento*, CLIO, časopis za povijesna istraživanja, broj 1, god. 1982., Rim

anarhisticka-biblioteka.net